

TÜRKİYE İHRACATININ 2003, 2004 ve 2005 YILLARINDAKİ YÜKSEK ARTIŞININ NEDENLERİ ÜZERİNE BİR SAHA ARAŞTIRMASI

Mehmet MELEMEN

Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, Dış Ticaret Bölümü, Öğretim Üyesi, Yardımcı Doçent Dr.

A FIELD STUDY ON THE REASONS OF THE HIGH INCREASE IN TURKEY'S EXPORT BETWEEN THE YEARS OF 2003, 2004 AND 2005

Abstract: Due to the collapse of the fixed exchange rate system in 2001, a new era has started in the export. The floating exchange rates regime has facilitated new openings for the exporters' side. The exchange rates which continued to increase in the free floating environment till the end of the year 2002 and the policy that was followed in years 2003, 2004 and 2005 have been far from providing any real contribution to the exporters. During these three years, The exporters which accepted orders at high exchange rates had to export at very low or break-even prices due to the valuation of the national currency against the major convertible foreign currencies. In this study, the reasons of the increase in the export, despite the negative developments in the exchange rates, are analyzed and tried to be clarified with a field work.

Keywords: Floating Exchange Rates, Export, Break-even Price, Foreign Exchange.

TÜRKİYE İHRACATININ 2003, 2004 ve 2005 YILLARINDAKİ YÜKSEK ARTIŞININ NEDENLERİ ÜZERİNE BİR SAHA ARAŞTIRMASI

Özet: 2001 yılında çıpalı kur rejiminin çökmesi ile ihracatta da yeni bir döneme girilmiştir. Dalgalanmaya bırakılan kurlar ihracat kesimi için büyük açılımlar sağlamıştır. 2002 yılı sonlarına kadar dalgalı kur ortamında artışına devam eden kurlar, 2003, 2004 ve 2005 yıllarında takip edilen ekonomik politikaların da etkisi ile ihracat kesimine reel olarak bir katkı sağlamaktan uzak olmuştur. Yüksek kurlardan sipariş alan ihracatçı firmalar ulusal paranın konvertibl dövizler karşısında reel olarak değerlenmesi ile müşteri ve pazarlarını kaybetmemek için çok düşük karlardan ya da başa baş fiyatlardan mal ihraç etmişlerdir. Bu çalışmada, kurlardaki bu olumsuz gelişmeye rağmen ihracattaki yüksek artışların sebepleri bir saha araştırması ile belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dalgalı Kur, İhracat, Başa Baş Fiyat, Döviz

1. GİRİŞ

İhracattaki artışı etkileyen bir çok faktör vardır: döviz kurlarının ihracatı teşvik edici şekilde artması (devalüasyon), girdi maliyetlerinin düşmesi, yeni pazar ve müşteri bulunması için teşvik verilmesi, yeni bir ürün ya da modelin pazara sunulması ya da satış sonrası kaliteli ve düzenli servis verilmesi gibi. Bazı etkenler ihracatçı işletme tarafından belirlenirken bazıları ise işletme dışı faktörlerle belirlenmektedir. İhracatı belirleyici bir şekilde etkileyen faktörler daha çok ihracatçı işletmelerin kontrolü dışındaki faktörlerdir. Bunların başında ise döviz kurları ve girdi maliyetleri gelmektedir. Döviz kurlarındaki gelişmeleri işletmelerin çoğu tahmin edememekte ve döviz kurlarındaki ani gelişmeler çoğu zaman ihracatçı firmaları hazırlıksız yakalayabilmektedir. Ani gelişmelere belli bir süre sonra ayak uyduran ihracatçı işletmeler ihracat artışı için çalışmaktadırlar. Türkiye ihracatı 2001 yılında döviz kurlarında meydana gelen ani artış (devalüasyon) sonrası yeni bir döneme girmiştir.

2000 ve 2001 yılları, Türkiye ekonomisinin yakın geçmişine damgasını vuran ekonomik krizlerin global ölçekte yaşanan resesyona birleştiği, gerek yatırım ve gerekse üretim açısından olumsuzlukların yaşandığı yıllar

olarak değerlendirilmektedir. 2002 yılı ise makroekonomik göstergelerin iyiye gittiği bir yıl olmuştur. Dünya ekonomilerinde 2003 yılı başından itibaren bir toparlanma eğilimi başladığı görülmektedir. Ekonomik İstikrar Programı ve kaydedilen diğer gelişmelerle, göstergelerde 2002 yılında başlayan iyileşme devam etmektedir. Krizlerin makroekonomik düzeydeki etkilerini minimize ederek önemli bir işlev gören ihracat performansı, 2002 yılında yıllık %15,1'lik artış ile ulaştığı 36.1 milyar dolar seviyesinden sonra 2003 yılında da %31'lik artış hızına erişmeyi başararak 47.3 milyar dolarlık bir hacme ulaşmıştır. Devlet İstatistik Enstitüsü verilerine göre 2004 yılında ihracatımız %32,8 artışla 62,7 milyar dolar, ithalatımız %40,1 artışla 97,1 milyar dolar olmuştur [1].

Her ülke GSMH'nin belli bir yüzdesini dünyaya ihraç etmektedir. Örneğin Belçika'da bu oran %60 seviyesindedir. Avusturya GSMH'nin %31'ini, Almanya %25'ini, Kore %20'sini ve Türkiye ise %15'ini dünyaya satabilmektedir. Ülkeler ürettiklerini dış dünyaya satıkça ve bu oran yükseldikçe;

- Rekabet güçleri
- Teknolojik gelişmeleri

- Büyüme hızları
- Krize karşı dayanıklılıkları

olumlu olarak etkilenmektedir [2].

2003 ve 2004 yıllarındaki sırasıyla %31,0 ve %33,7 oranındaki yüksek ihracat artışı 2005 yılı ihracatının %16,2 oranlık artması ile devam etmiş olup 72 milyar dolara ulaşmıştır. Özellikle bu üç yılı ele almamızın en önemli nedeni ise bu yıllardaki yüksek ihracat artışının 2006 yılının ilk aylarında hız kesmiş gözükmesidir. Döviz kurlarının bu üç yılda aşağıdaki tablo.2'den anlaşılacağı gibi ihracatçı aleyhine bir seyir izlemesine rağmen ihracatta elde edilen yüksek artışın sebeplerinin bilinmesi gereği araştırmanın özünü oluşturmaktadır.

II. 2003, 2004 ve 2005 YILLARINDAKİ YÜKSEK İHRACAT ARTIŞININ SEBEPLERİ

Ekonomideki dışa açılma politikasıyla birlikte, 1980'li yıllarda ihracatta önemli bir başarı sağlanmıştır. Ancak bu başarıyı, sadece bu dönemde uygulanan döviz kuru politikasına bağlamak doğru değildir. Çünkü devalüasyonların ya da TL'nin yabancı paralar karşısındaki değerinin düşürülmesinin ihracatı artırması, ancak ihracatın yalnızca fiyatlara bağlı bir olgu olması durumunda geçerlidir. Kuşkusuz, başka faktörlere (yeterli girdi veya hammaddenin mevcut olması, kaliteli üretim yapılabilmesi, zamanında yükleme, satış sonrası yeterli servisin verilmesi gibi) de bağlı olan ihracat, yalnızca bir fiyat olayı değildir [3].

2003 yılında TL'nin yüksek oranda değer kazanmasına rağmen, ihracatın yüksek oranlı artışında rol oynayan faktörler: 2001 yılında yaşanan krizin ardından terk edilen "çıpalı kur" politikasının ardından gelen yüksek oranlı devalüasyon ve buna bağlı olarak gelişen makro ekonomik koşulların maliyetleri arttırıp iç talebi istikrarsız hale getirmesi sonucunda iç satışların azalması ile reel ücretler üzerinde baskı yaratması, uluslararası piyasalarda rekabet etmenin güçlüğü'nün yurtiçi üreticileri daha verimli çalışmaya yöneltmesi, önceki yıllara göre nispeten kısıtlı olan iç tüketim talebi, düşen enflasyona paralel olarak azalan faiz oranları ve uluslararası piyasalarda ABD dolarının Euro karşısında değer kaybetmesidir [4].

2000 yılında uygulamaya konulan istikrar programında bu bağlamda yapısal reformlar ve fiyat istikrarı hedeflerine kilitlenilmesi sebebiyle neredeyse ihracat sektörleri tamamen ihmal edilmiş durumdadır. Söz konusu program, döviz kurunu ve kamu fiyatlarını çıpa olarak belirlemesi sebebiyle ihracat sektörlerini ve diğer döviz kazandırıcı sektörleri olumsuz etkilerken, ithalat ve diğer döviz talebi içinde bulunan sektörlerin

genişlemesine neden olmuştur. Programın hedeflediği enflasyon oranına ilk yılda ulaşamaması, döviz kuru artış bandının ise muhafaza edilmesi sebebiyle, TL'nin aşırı değerlenme oranı hedeflenenin oldukça üzerlerine çıkmıştır [5].

2000 yılı boyunca takip edilen çıpalı kur politikası hedeflenen enflasyon rakamlarına da ulaşmak için kurları baskı altında tuttuğu için ihracatı teşvik etmekten uzak olmuş, başta ithalat olmak üzere döviz harcatıcı işlemlerini ise maliyet avantajından dolayı teşvik etmiş olup bu dönem 2001 yılı içerisinde yapılan devalüasyon ile sona ermiş, dalgalı kura geçilmiştir. Dalgalı kur ortamı ihracatçıya kazandığı dövizleri bozdurduğunda daha fazla ulusal para elde etmesine imkan verdiğinden fiyat avantajı sağlamış, ihracatçılara yeni pazar ve müşteri bulma imkanını da beraberinde getirmiştir. 2000 yılı boyunca baskı altında tutulan kurların dalgalı döviz kuru politikası takip edilmeye başlanması ile serbest bırakılması döviz kurlarının düşüklüğü sebebi ile kar marjı düşen ve pazar kaybeden ihracatçıların rekabet avantajını arttırmıştır. İhracatçılar kurların kendi lehlerine artması ile yeni pazar/müşteri çalışması yaparken fiyatlarında rekabetçi olmak için bazı indirimler yapmışlardır. Ancak bu rekabetçi dönem kurlardaki artışın hız kesmesi ve maliyetlerin artan kurlarında etkisi ile 2001 yılı öncesinde ki seviyesinden yukarı çıkması ile etkisini yitirmeye başlamıştır.

2001 yılı Şubat ayında yapılan devalüasyon ile liranın değer kaybetmesi, ihracat faaliyetleri için teşvikleri de beraberinde getirmiş ve bazı işletmeler, bu fiyat avantajından istifade edebilmişlerdir. Üretmeye devam edebilen ve fiyat açısından daha ziyade esnek bir uluslararası talep gören firmalar, ihracat performanslarını önemli ölçüde arttırmışlardır. 2003, 2004 ve 2005 yıllarındaki ihracat artışlarını önceki yıllara göre kıyaslamak için bu yıllarda gerçekleşen ihracat ve ithalat rakamlarının gelişimini ortaya koymak gerekmektedir.

2001 yılı şubat ayında yapılan devalüasyon etkisi hemen o yıl kendini göstermiş ve ihracatta % 12,8'lik bir artış meydana gelmiştir. Aynı şekilde ithalat da devalüasyon ile beraber yükselen kurlarla döviz elde etmenin maliyeti arttığından bu gelişmeden olumsuz etkilenmiş ve % 24 oranında azalma göstermiştir. Tablo.2'den de görülebileceği gibi devam eden yıllarda Euro kurlarındaki gelişme 2002 (% 30,7), 2003 (% 17,9), 2004 (% 4,9) oranlarında artış ve 2005 (% -5.6) oranında azalış gösterirken dolar kurunda ise 2002 yılındaki (% 22,9) oranındaki artış sonrası devam eden yıllarda negatif bir gelişme görülmektedir. Özellikle ihracattaki 2003, 2004 ve 2005 yıllarında kurlardaki giderek azalan trende rağmen sırası ile % 31, % 33,6 ve % 15,8 oranlarındaki artışların sebepleri yapılan anketli çalışma ile belirlenmeye çalışılmıştır. Devalüasyon sonrası dış ticarete bu gelişmeler gözlenirken cari fiyatlarla dolar bazında Gayri Safi Milli Hasıla da ise

2001 yılındaki devalüasyondan dolayı azalmadan sonra tekrar artışa geçmiştir.

Tablo.1. 2000-2005 Yılları Arasındaki Türkiye İhracatı ve İthalatındaki Gelişmeler (milyar dolar)

YILLAR	İHRACAT	DEĞİŞİM %	İTHALAT	DEĞİŞİM %
2000	27.775	4,5	54.503	34
2001	31.334	12,8	41.399	-24
2002	36.059	15,1	51.554	24,5
2003	47.253	31,0	69.340	34,5
2004	63.121	33,6	97.540	40,7
2005	73.122	15,8	116.048	19,0

Kaynak: TC. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı. Türkiye'nin Ekonomik ve Sosyal Göstergeleri: Başlıca Ekonomik Göstergeler. (http://www.dtm.gov.tr/ead/gosterge/baslica.xls). [25.01.2006] [6].

Tablo.2. Türkiye'de 2000-2005 Yılları Arasında Döviz Kurlarındaki (USD – EURO) ve GSMH (cari fiyatlarla \$)'daki Gelişmeler

YILLAR	USD ARTIŞ	Değ. %	EURO ARTIŞ	Değ. %	GSMH Değişimi (milyar dolar)
2000	626.70	48,5	576.70	28,8	200.002
2001	1.231.30	96,5	1.099.00	90,6	145.693
2002	1.513.10	22,9	1.436.70	30,7	180.892
2003	1.500.30	-0,8	1.693.40	17,9	239.235
2004	1.429.20	-4,7	1.776.20	4,9	299.475
2005	1.347.30	-5,7	1.667.60	-5,6	360.876

Kaynak: TC. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı. Türkiye'nin Ekonomik ve Sosyal Göstergeleri: Başlıca Ekonomik Göstergeler. (http://www.dtm.gov.tr/ead/gosterge/baslica.xls). [25.01.2006] [6].

Türkiye ihracatında genel olarak kurlardaki artışa paralel olarak artışlar gözlenmektedir. Devalüasyonun yapıldığı yıl olan 2001'de ihracat % 12,8 oranında artarken ithalat ise yapılan devalüasyondan hemen etkilenip % 24 oranında azalmıştır. Devam eden yıllarda ihracattaki artışa paralel olarak ithalatta da bir artış gözlenmektedir. 2003 yılına kadar döviz kurlarındaki artış ile ihracattaki artış aynı oranda olmasa da pozitif bir artış söz konusudur.

Döviz kurlarındaki değişimin en iyi bilinen ekonomik etkisi, dış ticaret üzerindeki etkisidir. Teorik olarak döviz kurundaki artış ihracatı artırıp ithalatı kısar ve dış dengenin sağlanmasına katkıda bulunur. Döviz kurundaki düşüş ise ihracatı kısır ithalatı cazip hale getirerek dış dengeyi olumsuz etkiler. Bu nedenle ihracatçılar hep döviz kurlarının yükselmesini talep ederler [7].

Devalüasyon dönemleri dışında Türkiye ihracatında önemli bir artış gerçekleşmemektedir. 2001

krizinden sonra durgunlaşan ihracat 2002 seçimlerinden sonra uygulanan ekonomik istikrar paketi ile kısmi bir artış göstermiştir [8].

Bu çalışmamızın odak noktasını oluşturan sebep de 2003, 2004 ve 2005 yıllarında özellikle Doların Türk Lirası karşısında daha önceki yıllara göre değer kaybetmesine rağmen ihracatta devam eden artış trendinin sebeplerinin irdelenmesidir. İhracatın yaklaşık %52'sinin Euro bölgesi ülkelere yapıldığı göz önüne alınırsa Euro'nun TL karşısındaki değerlenmesi önceki yıllara göre 2003 ve 2004'te daha düşük oranda (% 17,9 ve % 4,9 sırasıyla) gerçekleşmiştir. 2005 yılında ise reel olarak TL karşısında % 5.6 oranında değer kaybetmiştir. Kurlardaki ihracatçı aleyhine gelişen bu olumsuz tabloya rağmen ihracattaki yüksek trendli artış 2003, 2004 ve 2005 yıllarında (% 31,0, % 33,6 ve % 16.5 sırasıyla) gerçekleşmiştir. İhracatta artışa sebep olan faktörler aşağıda yapılan araştırmada ele alınmıştır.

III. 2003, 2004 ve 2005 YILLARINDA İHRACATTAKİ YÜKSEK ARTIŞLARIN SEBEPLERİ ÜZERİNE İTKİB ÜYESİ 100 BÜYÜK İHRACATÇI FİRMA İLE BİR ANKETLİ SAHA ARAŞTIRMASI

III.1. Araştırmanın Konusu

Araştırmanın konusu; 2003, 2004 ve 2005 yıllarında önceki yıllara göre yüksek ihracat artışlarının sebeplerinin yapılan bir anketli saha araştırması ile belirlenmesidir. Bu üç yılda döviz kurlarında ihracatçı aleyhine bir gelişme (Dolarda değer kaybı, Euro'da giderek azalan bir artış trendi) olurken ihracattaki artışın yüksek oranlı olarak devam etmesinin sebepleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

III.2. Araştırmanın Kapsamı

Araştırma kapsamına İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri (İTKİB) kayıtlarına göre ilk 100 tekstil ihracatçısı firmalar alınmıştır. 2004 yılı İTKİB kayıtlarına göre 7 milyar dolarlık tekstil ihracatının %10'luk kısmını karşılayan bu firmalar araştırma kapsamına alınmıştır. 100 şirketin 77'sinden ankete cevap alınmış ve değerlendirilmiştir.

III.3. Araştırmanın Sınırları

Araştırma 2003 ve 2004 yıllarında İTKİB kayıtlarındaki en büyük 100 tekstil ihracatçısı ile sınırlandırılmıştır. Bu firmaların mutlaka imalatçı – ihracatçı olmasına dikkat edilmiştir. Döviz kurlarında meydana gelen olumlu ya da olumsuz gelişmeler geleneksel ihracat ürünü olan tekstil ve konfeksiyon ürünleri ihracatını hemen etkilemektedir. Kar marjı gelişmekte olan pazarlardaki üreticilerin yoğun rekabetinden dolayı düşük olan bu sektör kurlardaki

olumlu ya da olumsuz gelişmeye hemen tepki vermektedir.

III.4. Araştırmanın Yöntemi

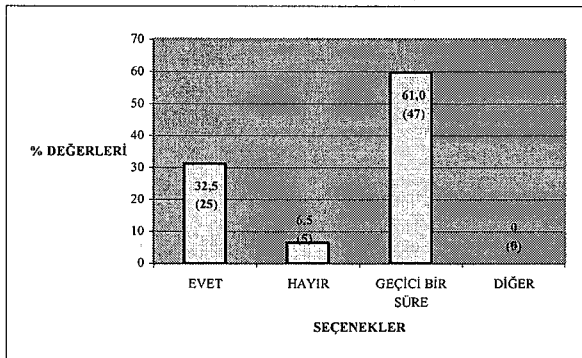
Araştırma kapsamındaki şirketlerin haberleşme bilgileri İTKİB'in üyeler listesinden ya da şirketlerin web sayfalarından alınmıştır. Hazırlanan 4 sorulu anket yüz yüze uygulanmış ya da uygun iletişim araçları ile firmalarını ihracat / dış ticaret müdürlerine ulaştırılmıştır. Cevaplanan anketler elden ya da uygun iletişim araçları ile geri alınmıştır.

III.5. Araştırma Bulguları

4 sorulu anket sonucunda elde edilen verilen Excel programı ile değerlendirilmiş ve grafikli olarak gösterilmiştir. Anket kapsamına alınan 100 şirketten 77'sinden cevap alınmış ve değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Anket kapsamında sorulan sorular araştırma bulguları ile beraber aşağıda sırası ile yer almaktadır.

III.5.1. Devalüasyon İhracatı Artırır mı ?

77 Şirketten 47'si (% 61) devalüasyon ihracatı geçici olarak artırır şikkını işaretlemiştir. Bir önceki bölümde devalüasyon ile beraber ihracattaki yüksek artış bunu teyit etmektedir. Ancak devam eden yıllarda kurlardaki hareketlenmelerden bağımsız olarak ihracattaki artışın devam etmesi geçici bir süre artırır tezini güçlendirmektedir. Devalüasyon ihracatı artırır şikkını ise şirketlerin 25'i (% 32.5) işaretlemiştir. Bu şikkı işaretleyen şirketler devalüasyon ihracatı kalıcı olarak artırır ve ihracatta sürdürülebilir artış, kurların ihracatçı lehine seyretmesi ile olacağını belirtmişlerdir. Sadece 5 şirket (% 6.5) ise devalüasyon ihracatı artırmaz şikkını işaretlemiştir. İhracatta devalüasyonun etkisi ile sağlanan artışın geçici olduğunun ihracatçı şirketlerin çoğunluğu tarafından belirlenmiş olması 2003, 2004 ve 2005 yıllarındaki ihracattaki artışının sebeplerinin bilinmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

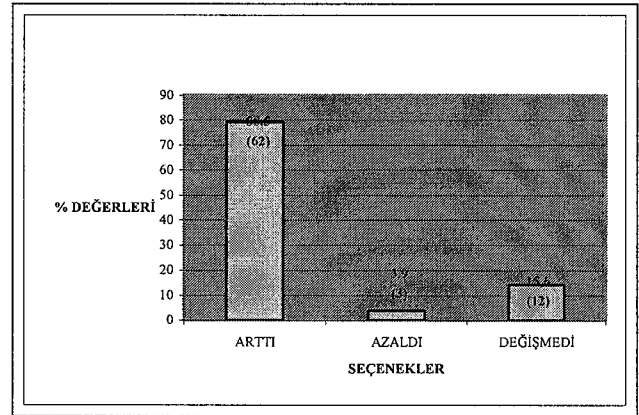

Şekil.1. Devalüasyon İhracatı Artırır mı?

III.5.2. 2001 Devalüasyonu Sonrası 2005 Yılı Sonuna Kadar İhracatınızda Nasıl Bir Gelişme Oldu ?

2001 yılındaki devalüasyon sonucu kalıcı ya da geçici olarak ihracatlarında artış olduğunu belirten ihracat şirketlerinin sayısı 62 (%80.5)'dir. Bu oran devalüasyon ihracatı geçici olarak artırır oranı ile (%61) bir yakınlık göstermektedir.

İhracatımız değişmedi şikkını işaretleyen şirket sayısı 12 (%15.6)'dir. İhracatı artan şirketlerin ihracat artış sebepleri farklı özellikler gösterse de hareket noktasını 2001 yılındaki devalüasyon ve devam eden süreçteki ekonomik şartlar belirlemektedir.

Şekil.2. 2001 Şubat Devalüasyonu Sonrası 2005 Yılı Sonuna Kadar İhracatınızda Nasıl Bir Gelişme Oldu ?

III.5.3. 2003, 2004 ve 2005 Yıllarında Yüksek İhracat Artışlarının Sizce Sebepleri Nelerdir ?

2003, 2004 ve 2005 yıllarındaki ihracat artışının sadece kurlar ile bağlantısının olmadığı kur artışları ile ihracat artışının paralel gitmemesi ile ortaya çıkmıştı. Kurlardaki gelişmelerden bağımsız olarak artan ihracatın diğer artış sebeplerinin belirlendiği bu soruda ihracatçı firmalara muhtemel 7 seçenek sunulmuş, 8.seçenek ise firmalara bırakılmıştır. En önemli etkene en yüksek puan [8] verilerek ilk sıraya konulması, diğerlerine ise takip eden sıra ve numaraların verilmesi istenmiştir. Sonuç olarak grafikte en yüksek puanı alan şık 2003, 2004 ve 2005 yıllarındaki yüksek ihracat artışında birinci sırada gelen etken olarak ihracatçılarca belirlenmiştir.

2003, 2004 ve 2005 yıllarındaki yüksek ihracat artışının muhtemel sebepleri 3.soruda ihracatçı şirketlere önem ve etki sıralaması yapılmadan sunulmuş, etki ve önem sırasına göre sıralama yapmaları istenmiştir. Muhtemel sebeplerin yanında ihracatçı şirketlerin belirtmek istediği ilave sebeplerin yazılması için diğer adı altında alternatif bir seçenek bırakılmıştır. Bu seçeneğe gelen cevaplar da değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu soru ile beraber 2003, 2004 ve 2005 yıllarındaki ihracat rakamları ve artış yüzdeleri bilgi olarak verilmiştir.

İhracatçı şirketlere 3.soruda sunulan 2003, 2004 ve 2005 yıllarında yüksek ihracat artışına sebep olan gelişmeler ve etkenler:

(A) 2001 şubatındaki devalüasyon ve devam eden süreçte yaşanan dalgalı kur ortamında yeni müşteri ve pazar bulunması (454 puan)

(B) Devletin vermiş olduğu destekler (KOSGEB, fuar, eleman, eğitim desteği vs.) sonucunda ihracatın kolaylaşması (311 puan)

(C) İç pazarın istikrarsızlığı ve firmaların zorunlu olarak dış pazarlara yönelmesi (521 puan)

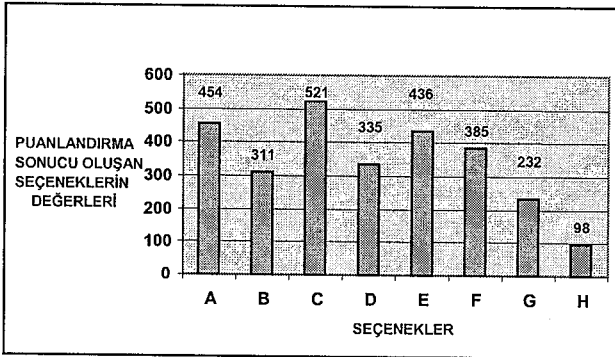
(D) Komşu ülkelere ihracatın artması ve pazar çeşitlendirilmesi (335 puan)

(E) Siyasi istikrar (436 puan)

(F) Kurların son iki yılda hammadde ithalatını ucuzlatmasının ihracata olumlu etkisi (385 puan)

(G) Yurtiçi girdi maliyetlerinin düşmesi (enerji fiyatları vs.) (232 puan)

(H) Diğer; Euro ile yapılan ihracatın dolara çevrildiğinde pariteden dolayı rakamsal olarak yüksek çıkması, markalaşma ve pazarlama, 3. Ülkelere Yapılan ihracatların kayıt altına alınması (bavul ticareti), işletmelerde verimlilik artışı, özel sektörün dinamikliği, montaj sanayi, katma değerli mal üretimi (98 puan)

Şekil.3. 2003, 2004 ve 2005 Yıllarında Yüksek İhracat Artışlarının Sizce Sebepleri Nelerdir ?

Yapılan sıralama ve puanlama da göstermektedir ki iç pazarın firmalar için istikrarlı bir ortam sunmaması ihracata yönelmeyi zorunlu kılmıştır. Belirli bir süre stok yapan işletmeler varlıklarını devam ettirebilmek için ihracata yönelip düşük karlarla nakit akışı sağlamaya çalışmışlardır. Yapılan devalüasyon, iç pazarda istikrarlı bir satış imkanı bulamayan firmalar için ihracata yönelmede bir fırsat olmuştur. Fiyatlarda indirimler yapılmış ve yeni müşteri ve pazar bulunması kolaylaşmıştır. Dış pazara yönelmede siyasi istikrar da

firmaların karar vermesini kolaylaştırmıştır.

IV. İHRACATTA KALICI ARTIŞ İÇİN İHRACATCI ŞİRKETLERİN ÖNERİLERİ

İhracattaki artışın sadece kurlardaki artışa bağlı olmadığı 3. soruya verilen alternatifli cevaplar ile ortaya çıkmaktadır. Kurlardan bağımsız olarak ihracatta kalıcı başarı-artış- nasıl sağlanacaktır? Bu soru ile ihracat şirketlerinin önerileri öğrenilmeye çalışılmıştır. İhracatçı şirketler tarafından belirlenen öneriler;

- Siyasi ve ekonomik istikrar, uzun vadeli ve istikrarlı ekonomik politikalar uygulanması,

- Girdi maliyetlerinin kontrol edilmesi, SSK primlerinin ucuzlatılması , enerji fiyatlarında indirim, ucuz işçilik ve maliyet elde etmek için üretimi Anadolu'nun teşvikli ve geri kalmış yörelerine taşımak, girdi maliyetlerin düşürülmesi için devlet tarafından teşvik verilmesi, ihracatçı firmalar üzerindeki vergi yükünün azaltılması,

- Döviz Kurlarında istikrar sağlanması (rekabetçi kur politikası), ihracat dövizlerine özel kur uygulanması,

- Markalaşma ve tanıtım faaliyetlerinin artırılması, katma değeri yüksek ürünlerde yoğunlaşma, yeni ürün ve dizayn - model arayışları, modayı takip ederek üretim yapmak, yenilikçi tasarımlar yapılması,

- Yurtdışı fuarlara katılım, ithal girdi payının ihracatta azaltılması,

- İstikrarlı pazar ve müşteri kazanılması, yurtdışı pazarlama ağının kurulması, terminlerin zamanında yerine getirilmesi, dış pazarlarda ülke ve firma imajının iyileştirilmesi, pazar ve müşteri çeşitliliği sağlanması, müşteri odaklı satış yaparak müşteri nezdinde kalıcı ihracatçı olunması,

- İhracattaki en büyük rakip olan Uzak Doğu ülkelerine göre kısa "lead time" (teslim zamanı) avantajının kullanılması,

- İhracatçıların gerekli haberleşme altyapılarını kurmaları (iletişim ve ulaşım),

- Belirli hammadde gruplarında tekelleşmenin önlenmesi,

- İhracatçılara yönelik banka kredileri şartlarının iyileştirilmesi, ihracata yönelik ithalatta kolaylık sağlanması,

- Küçük ve Orta Boy İşletmelere kredi ve desteklerin artırılması, KOBİ'lerin ihracata

yönlendirilmesi için eğitim programları ve bilgilendirme çalışmalarının yapılması,

- Ar-Ge faaliyetlerinin artırılarak ihracat rekabet gücünün yükseltilmesi,

- Özellikle tekstil sektörü dışındaki sektörlerde ağırlık verilmesi, tarım ürünleri ihracatında artış için çalışma yapılması,

- Yabancı sermayenin yatırım olarak yurtiçine gelmesi.

İhracatçıların belirlemiş olduğu yukarıdaki öneriler en fazla şirket tarafından önerilenden, en az doğru sıralanmıştır. Sıralama, kalıcı bir ihracat artışı için sağlanması gereken şartların önem sırasını göstermektedir.

V. SONUÇ

2003, 2004 ve 2005 yıllarında Dış Ticaret Müsteşarlığının verilerine göre 1980 sonrası dışa açılmadan bu yana kaydedilen en yüksek ihracat artışları gerçekleşmiştir. İhracattaki artışlar genellikle döviz kurlarında yabancı paralar lehine olan gelişmeler ile izah edilmekte iken bu üç yılda döviz kurlarındaki artış ihracatı artırmaktan oldukça uzak kalmıştır. Kurlardaki bu olumsuz tabloya rağmen ihracat neden yüksek artışlar göstermiştir? İTKİB'e kayıtlı olup toplam tekstil ihracatının % 10'unu yapan 100 firmadan 77'si üzerinde yapılan bir anketli çalışma ile bu üç yıldaki ihracat artışının sebepleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu şirketlerden 47'si (% 61) kurlardaki ani yükselmenin (devalüasyon) ihracatı ancak geçici olarak artıracığını, kalıcı artış için bir etken olamayacağını belirtmişlerdir.

İhracattaki kalıcı artış için önerilen birinci etken ise siyasi istikrar ve girdi maliyetlerinin dünya fiyatlarından sağlanmasıdır. 2001 yılı şubat ayında yapılan devalüasyondan sonra ihracatlarının arttığını belirten şirket sayısı ise 62 (% 80)'dir. İhracatta 2003, 2004 ve 2005 Yıllarındaki artışa neden olarak iç piyasadaki daralma sebebi ile firmaların zorunlu olarak dış pazarlara açılmaları birinci sırada gösterilmiştir. Yani ihracattaki artış bir yerde zorunlu ihracattan kaynaklanmaktadır. Özellikle buna otomotiv gibi iç pazar odaklı kuruluş, meydana gelen talep daralması ile zorunlu olarak ihracata yönelen sektörler örnek olarak gösterilebilir. İkinci sırada ise araştırmamıza odak noktası teşkil eden 2001 şubatında yapılan devalüasyon gösterilmiştir. Yapılan devalüasyon firmalar için rekabetçi bir ortam meydana getirmiş ve mevcut ihracatçıların ihracatlarını artırmış ya da yeni ihracatçıların sektöre girmesini sağlamıştır. Ülkelerin ihracatta kalıcı başarı (sürdürülebilir ihracat artışı) kullandıkları ticaret politikası araçları ile çok sıkı ilişkilidir. Sadece döviz kuru odaklı bir politika uzun vadeli başarı için yeterli

olmayabilir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- [1] Dış Ticaret Müsteşarlığı, İhracat Genel Müdürlüğü, Ar-Ge ve Değerlendirme Dairesi. (2005). *2004 Yılı İhracatının Genel ve Sektörel Değerlendirmesi*. Şubat.
- [2] Öztürk, İ. (2003). *İhracatımız Nasıl Artar*. Çağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi. Mart 2003. (http://www.geocities.com/ceteris_tr2/i_ozturk.doc). [18.01.2006].
- [3] Bilgin, M.H. (2004). Döviz Kuru İşsizlik İlişkisi : Türkiye Üzerine Bir İnceleme. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8, 80-94.
- [4] Günay, M.K. (2004). *2003-2004 Yıllarında Türkiye'nin Dış Ticaretine İlişkin Gelişmeler*. Ankara: Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Dış Ticaret Müsteşarlığı.
- [5] Doğanlar, M., Bal, H. & Özmen, M. (2003). Uluslararası Ticaret ve Türkiye'nin İhracat Fonksiyonu. *Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 83-109.
- [6] TC. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı. *Türkiye'nin Ekonomik ve Sosyal Göstergeleri: Başlıca Ekonomik Göstergeler*. (<http://www.dtm.gov.tr/ead/gosterge/baslica.xls>). [25.01.2006].
- [7] Karaca, O. (2005). Ekonomi ve Döviz Kuru. *Capital Dergisi*. (www.capital.com.tr/haber). [05.06.2005].
- [8] Aksoy, B. & Coşkun, M. (2004). Türkiye'nin Yakın Dönem Dış Ticaretindeki Değişmeler. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(3), 397-415.

Mehmet MELEMEN (melem@superonline.com) is an Assistant Professor of Department of Foreign Trade at Social Sciences Vocational High School of Marmara University. His research areas are international trade, electronic commerce, and foreign exchanges.